

Endre Kukorelly

Rom. A szovjetónió története

(1)

Csak a zászlók pirosa nem fakult.
Csak a Párt nem öregszik.
Kányádi Sándor: *Zászlóhajtás*

Arra a megállapításra kellett jutnunk, hogy az
osztályharc az országon belül a szocializmus
felépítése
időszakában különböző körülményektől függően
élesedik vagy csökken.
Nemes Dezső

Mi az általános?
Biszkú Béla

A bolsevik puccs 80 éves. Beszart, ahogy mondják. Ez az általános.

Rezeg a feje.

Olyan, mint amikor előkaparnak valahonnan Dél–Amerikából egy aggastyán nácit, százak meggyilkolásában bűnöst, mutogatják a tévében, egy elhülyült, trotty szemét a kamera előtt, alig áll a lábán, a könnye összefolyik a nyálával, itt van, ő az: de tényleg ő? Ugyanaz, vagy ki a fene? Egészen és csöppet sem ő. Mit kellene csinálni vele, mégis, mi volna a helyes és van-e olyan.

Nincs helyes. Látszik az idő. Csak látszik az idő, és én nem tudom, mit jelent, látom, de nem értem, hogy mi a csoda az idő. Túlvisz mindenen az idő.

Állítólag, komoly tanulmányok szerint, 100 millió áldozata van annak a hatalmi szisztémának, amit az egyszerűség kedvéért, vagy minek a kedvéért, kommunizmusnak szokás nevezni. Százmillió ember, és akkor az volna a feladat, hogy valahogy felfogjuk, az mekkora is. Ezt a számot először Dosztojevszkij írta le az *Ördögöknek* úgy a közepe táján: "*ha radikálisan levágunk százmillió fejet, és ezáltal könnyítünk magunkon, biztosan átugorjuk az árkot.*" Radikálisan, hát igen.

Átugrani az árkot.

"*Kétségtelenül gyönyörű gondolat, de legalább annyira összeegyeztethetetlen a valósággal, mint*" stb. Mint micsoda? Persze, ilyen mennyiségeket nem lehet felfogni. Nem ennyit, de igazából semennyit sem, nem veszed be. Embereket

mennyiségileg megölnék. Kvótákat adnak meg, és azokat a kvótákat aztán teljesítik. Tehát hogy Ipszilon járásban iksz számú lakost politikai okból likvidálni kell, ez az ukáz. Embereket politikai megfontolásból megölnék, olyan politikai formációk jönnek létre, amelyekben meggyilkolnak embereket, hogy ez, ugye, szokásos történet, ez volna a szokás, rendben van, eddig valahogy sikerül. A számokat pedig, összeg, sorminta, egy csomó unalmas nulla, a számokat hagynod kéne a pokolba.

Aztán meg mégsem hagyod. 100 000 000.

"Százmillió fej levágását ugyanolyan nehéz véghezvinni, mint propagandával átalakítani a világot. Sőt, talán nehezebb is, kivált Oroszországban", írta Dosztojevszkij. Ezt találta ki, ilyesmiket, még 1872-ben. *"Egy ilyen vérfürdőt a legjobb körülmények között sem lehet ötven, vagy mondjuk, harminc évnél hamarabb befejezni, mivel mégse birkák azok, úgyhogy bizonyára nem hagyják csak úgy lemészárolni magukat"*, mondja az egyik muksi, *"negyvenöt éves sánta gimnáziumi tanár"*. Mondja ez a sánta.

Mondta Fjodor Dosztojevszkij, ő így gondolta ki. De honnan vette? Oroszországra mutat *"egy titokzatos index, mint olyan országra, mely a leginkább képes a nagy feladat elvégzésére."* Honnan tudta ilyen pontosan? *"Az emberiséget osszunk két egyenlőtlen részre. Egy tized része személyes szabadságot kap és korlátlan jogot, hogy rendelkezék a többi kilencetizeddel. Azok pedig szükségképpen elveszítik személyiségüket, és valamiféle nyájja válnak."* Így valahogy: birkák, sánta tanító, kénszagú mese.

Mert ez az egész, az *Ördögök* a százmillióval együtt, mégis csak regény. Regény, szép regényes, kiadták kötve–füzve. *"Tömörüljünk és szervezzünk csoportokat az általános rombolás végett"*, persze, ilyesmi mondatok, viszont semmi vérszag. És ezek is itt, az én mondataim, ezeknek sincs semmi közük *ahhoz, ami történt*, és aki leírja, annak sincs fogalma arról, milyen az a szag. Nem tudja *igazán*, mit jelent az, hogy elvisznek embereket, és megölik őket.

El viszik, meg ölik, egy ember, kettő, néhány tucat, irdatlan tömegek, hogy hol a határ és mi az igazság.

Teljesen mindegy, igaz–e, mert, például, az milyen értelemben igaz vagy nem, hogy az oroszok még 1956-ban is vagonszámra vitték el innen a gyerekeket, hogy árvaházakat, javítóintézeteket üritettek ki. Tény vagy nem, bebizonyítják vagy nem, mindegy.

Nem mintha akkor pedig csupán hallgatni volna lehetséges. Legjobb volna persze szó nélkül lenni, hallgatni tuti, ha nem beszélsz, legalább nem hazudsz, vagy nem úgy hazudozol. Úgy, mint a vízfolyás. De hát beszélünk, nem?

Mindenki mondja, nemde, a magáét, és egy van, még hozzá az az egy van, hogy nem szabad nagyon elhinned, még saját magadnak sem, csak kicsit szabad elhinned, akkor talán valami mégiscsak lesz belőle. Nem elhinni, hogy te majd leírnád szépen, leírod a te nyelveden azt, ami van. Az igazat.

A múltkor mutattak a televízióban egy öreg magyart, aki negyvenhat vagy ötvenhat vagy hány esztendő t töltött szovjet koncentrációs táborokban.

Próbált valamit elmagyarázni ez az ember.

Elfelejtettem, hogy 45 év, vagy mennyi év, tíz ide-oda, nem tétel. Nyilván nem figyeltem oda rendesen. Motyorog az orra alatt, ide-oda járt a szeme, nem hiszem, hogy az ijedtségtől, nyilván így szokta meg. És próbálta elmondani azt a micsodát. Van neki egy cirill betűs paszportja, bumázska, szorongatja a papírjait, néha belemutatja a képedbe.

Tud ez még egyáltalán magyarul?

Mi a szart lehetne mondanía, mit tudsz, öreg, amit bárki más nem. Sorolod az éveidet, azokat a helyeket, ahová vittek, az egész hihetetlen életed, elmotyogod, hogy meg kell dögleni, és bámulsz rám a riadt szemeddel? Embereket, akikkel együtt voltál, és nem tudod, mi lett velük? Mi lenne, mit gondolsz, hát meghaltak, baszd meg, és elkaparták őket.

Hallgass inkább. Aludj inkább, aludj, kis öregem.

Átugrani az árkot.

(2)

Hol szomorú volt a napnak tüneménye, ha feljött,
És szomorú, ha lement, élt nem látva körösleg,
Merre nehéz ónlábaival sétált el az óság,
S ami előbb fény volt, abból nem hágy vala többé
Semmi csodálandó: — ott Rom kívána tanyázní.
Vörösmarty Mihály: *A rom*

1956-ban öt éves voltam. Meg még egy kicsi. Van ez-az, vannak emléktöredékeim. Láttam vagy mesélték, álmodtam, kitaláltam: emlékszem rá. Ötvenhat nekem valamifajta szag, talán inkább íz, a nyálkahártya, a gyomor körüli érzés. Hangok is, az anyám hangja, ahogy egy mesekönyvből felolvas, lövések hangja, egy furcsán vijjogó, hullámokban elhalkuló és fölérősödő rádióadás hangja. Eléggé pontos valami. Leírhatatlanul pontos. Egy harckocsi, felülről, a harmadik emeleti ablakból, ahogy dobálják be egy kerek nyíláson a katonák a kenyeret a szemközti pékségből. Valami tüntetés emléke, a Béke szálló előtt néztük az apámmal. Leszakadt házak sora.

Leszakadt házfalak, a körútra kifordult lakások. A légópince, az orvosi-fölszerelés-játékom. Pinceszag volt, az jó volt. A húgom súlyos betegsége, ez nyilván néhány héttel előbb lehetett, mégis akkor. És az, hogy nem megyünk el mégsem. Hanem maradunk. Erről akkor persze fogalmam sem volt: mégis, valami volt. Ez elég jó helyzet. Nem csinálok semmit, kinézek az ablakon, de nem én nyitom ki, nem csukom be, annyit csinálok csak, hogy lecipelek magammal a pincébe egy játékot. Az Élmunkás hídról a körút felé tüzelő tankok miatt kiköltöztetnek a cselédszobába, ott nem olyan veszélyes. Ez megvan, és jó így. Nem csináltam semmit sem, nincs történetem, 1956 mégis valahogy erősen bennem van. Ha csinálsz bármit, az nyomban elkezd írni a történetét. Akik csinálták, részt vettek vagy meglapultak, azt csinálták, hogy meglapultak, azoknak van történetük.

A történet pedig jó, mindegyik, talán még a nem igaz történet is. 56 azoké, akik részt vettek benne. Bármilyen részt. Akik nem, azoké, sajnos, nem, ezt nem lehet utólag megcsinálni, fölmelegíteni, bármely pontos és tárgyyszerű tudás és remekül sikerült megemlékezés, akárhogy lehelgetik, valahogy jéghideg.

Ez onnan jutott eszembe, hogy olvastam egy történész cikkét egy öregember 56-os könyvéről: egy szakember némiképp viszolygó írását egy, mondjuk így, résztvevő történetéről. A történész szerint az öreg nem tud fogalmazni, rosszul írja le a neveket, összekever dátumokat, lopkod olyan könyvekből, amelyeket pocskondiáz, ferdít, kirohan, gyűlölködik, ráadásul zsidózik is, nagyjából nyilas, és mindezt egy másik lap dicséri. Simán elhiszem. Minden történet használható politikai szempontból, eléggé régi ügy, simán elhiszem, hogy gusztustalan: de ezt csak úgy mondom, a könyvet (meg a sajtóvisszhangot) nem olvastam, és eszem ágában sincs elolvasni. Nyilván én is viszolyognék, viszont nincs kedvem *direkt* viszolyogni, nem épp erre hajtok. Mégis, azt gondolom, az aktualitásoktól, ha ez megengedhető, kicsivel távolabbra húzódva, hogy én nem ítélnék ilyen könnyen. Valahogy, a viszolygásomon is túltéve magam, nem ítélném meg ezeket a gyűlölködő, fázós lelkű öregeket. Itt — bármilyen "történelemtanári" köntösbe bújtatva is, bármennyire gusztustalan aktuálpolitikai térbe vonva —, egy szerencsétlen, hát, mondjuk, "nem normális" ember beszél, nyilván alig artikulálva, más szerencsétlenekeknek. Szintén nem túl normálisoknak.

Beleértve engem is, csak legfeljebb én nem hallgatok oda, *mindent* mégsem lehet csupa együttérzésből végighallgatni. Ez kinek árt. Miért volna jobb, ha nem beszélne. Mert nem *úgy volt*, ahogy leírja? Biztos nem.

Először is, ezeknek az embereknek egyszerűen csak túl sok jutott ki.

Túl sokat kaptak a szájukra. Aztán meg, aki részt vesz valamiben másokkal együtt, az persze, hogy a maga részét veszi ki, onnan, arról a helyről látja másokét, és ez a történet persze hogy nem "a valóság", nem felel meg a valóságnak, nem referál a valóságra. Csak arról, akié a történet. Az én történetem rólam beszél. Olyan, vagy inkább az, ami vagyok.

Az anyám mesélte egyszer, milyen volt 1956 Szilveszter éjjelén a pesti utcán. Jöttek valahonnan hazafelé, és hogy milyen is volt az, ahogy az emberek csoportokba verődve, némán mennek az alig kivilágított körúton, és fújják a papírtrombitájukat. Egy embercsoport. Nagy hideg. Nagyjából mindig Szilveszter van. Vagy mi. Szilveszter után, de csak valamennyivel. Ez marad. Mennek a jeges hidegben, fújják a papírtrombitájukat, senki nem szól, nem nevet senki.

Published 2006–10–25

Original in Hungarian

Contribution by Magyar Lettre Internationale

First published in Magyar Lettre Internationale 37 (2000)

(c) Endre Kukorelly/Magyar Lettre Internationale

(c) Eurozine